

№ 1027-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text>.

2. Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.11.2019 № 1335-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1335-2019-%D1%80#Text>.

3. Про затвердження Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України : наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>.

4. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : наказ МВС України від 20.05.2020 № 405. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text>.

5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України № 1402-VIII від 02.06.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19?find=1&text=%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82#Text>.

Барко Вадим Вадимович,
старший науковий співробітник
Державного науково-дослідного інституту
МВС України, кандидат педагогічних наук

НАПРЯМИ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ)

Захист вразливих верст населення (дітей, жінок, людей похилого віку тощо) від домашнього насильства і жорстокості, попередження злочинів проти них є для більшості країн є надзвичайно важливим, соціально значущим і актуальним завданням, вирішення якого носить міждисциплінарний характер. У діяльність щодо припинення домашнього насильства, зазвичай, залучаються працівники правоохоронної системи, органів опіки та піклування, представники соціальної та педагогічної спільнот, співробітники медичної і психологічної служб. Проблема ускладнюється ще й тим, що значна частина постраждалих від насильства – вихідці з неблагополучних верств або «діти вулиці», в долях яких мало хто зацікавлений. Іноді діти оплачують власним стражданням і

навіть життям батьківську потребу в самоствердженні, прагненні дорослих влаштувати особисте життя, стають заручниками п'яних батьків і роздратованих матерів.

Дослідники відмічають, що розв'язати проблему домашнього насильства щодо неповнолітніх, жінок тощо можна тільки у разі спільної роботи педагогів, батьків і всіх дорослих, які так чи інакше причетні до виховної роботи в суспільстві. Метою роботи щодо нівелювання наслідків насильства є не заміна або усунення батьків, які не в змозі нести відповідальність за виховання своїх дітей, а допомога сім'ї у відновленні або формуванні здатності до названої діяльності. Більшість країн світу, переживають негативні соціальні процеси, які супроводжуються кризовими змінами у суспільстві, одним із таких явищ є домашнє насильство [2–6].

Так, Ломакіна О.В. досліджувала зарубіжний досвід протидії домашньому насильству за ознакою статі [7]. Вона зазначає що сьогодні різноманітні прояви насильства в сім'ї є проблемою не лише в Україні, але й у більшості зарубіжних країн. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку за 2019 рік, законодавство жодної з країн світу не захищає повністю від домашнього насильства, а в деяких державах це взагалі не вважається злочином. Відсоток жінок, які хоча б раз у житті зазнавали фізичного та/або сексуального насильства в сім'ї, варіює від 9,8% (Швейцарія) до 85% (Пакистан). Рада Європи припускає, що в державах-членах кожна четверта-п'ята жінка хоча б один раз у своєму дорослому житті пройшла через фізичне насильство, і більше ніж кожна десята були жертвами сексуального насильства із застосуванням сили. Ця проблема є більш гострою для економічно недостатньо розвинених країн, при цьому жінки в цих країнах із більшою вірогідністю визнають таке насильство над собою виправданим. Так, відсоток жінок, що повідомили про те, що вони хоча б раз у житті зазнавали насильства з боку членів своєї сім'ї, варіюється від 15% у Японії до 71% в Ефіопії. За іншими даними, рівень насильства над жінками в сім'ї становить близько 23% у Швеції, 4% у Японії та Сербії, 30-54% у Бангладеш, Ефіопії, Перу й Танзанії.

Відповідно до даних ООН (ЮНІСЕФ) у світі три чверті дітей віком 2-4 роки регулярно страждають від жорстокої дисципліни з боку батьків чи інших опікунів, для 42% батьків емоційне насильство над дітьми є допустимим у навчальних цілях. Із 87 тисяч жінок, які були навмисно вбиті 2017 року в усьому

світі, більше половини були вбиті своїми партнерами або членами сім'ї, що означає, що 137 жінок у світі щодня гинуть від рук члена власної родини. У США жінка страждає від фізичного насилля кожні 18 хвилин. За статистикою, 62% убивств жінок було вчинено їхніми чоловіками. У Перу 70% усіх зареєстрованих злочинів становить фізичне насильство в сім'ї. Значного поширення набуло сексуальне насильство: у Канаді, Новій Зеландії, США та Великій Британії кожна шоста жінка була зґвалтована.

Вихідні положення міжнародних стандартів у сфері боротьби з домашнім насильством ґрунтуються на глибокому усвідомленні неприпустимості подібного насильства, яке є грубим порушенням прав людини. Зарубіжні вчені пов'язують причину насильства у сім'ї з насильством щодо самих батьків у дитинстві (50% сімей, у яких і батько, і мати піддавались насильству у сім'ї, самі чинять насильство щодо дітей).

Варто зазначити, що досвід вилучення особи, яка здійснила насильство в сім'ї, з родини також практикують такі країни Європи, як Австрія, Іспанія, Нідерланди, Чехія, Швеція та інші. Вчені відзначають, що домашнє насильство, яке раніше українці вбачали лише у застосуванні фізичної сили, в країнах Європи давно включає в себе фізичне, сексуальне, психологічне, емоційне і економічне насильство. І кожен із цих видів насильства (а на практиці вони здебільшого мають комплексний характер) передбачає покарання - від адміністративного до тюремного ув'язнення.

Покарання є досить різними та залежать від країни. Найсуворіші покарання у Північній Європі. Наприклад, у Швеції криміналізовані всі форми домашнього насильства. Можна опинитися за ґратами навіть за грубу емоційну сварку, під час якої висловлювалися погрози. Суд часто наказує кривднику дотримуватися визначеної дистанції від об'єкта насильства, у разі порушення може бути накладено штраф або присуджено ув'язнення терміном до року. Схожі за жорсткістю закони й у Норвегії та Фінляндії [1].

Деякі зарубіжні вчені, такі як Сантьяго М. Перес-Вінсент, Енріке Каррерас, М. Амелія Гіббонс, Томмі Е. Мерфі, Мартін А. Россі вивчають актуальну тему домашнього насильства в наш час під час пандемії Covid 19 [10]. Відзначають, що приблизно кожна третя жінка у всьому світі зазнає тієї чи іншої форми насильства протягом усього життя. У деяких регіонах Азії, Латинської Америки, Карибського басейну та Африки на

південь від Сахари цей коефіцієнт досягає майже 50%, а в Центральній Африці на південь від Сахари до 70% (Devries et al). Фізичні та психологічні травми, спричинені цим досвідом, призводять до різного роду травм та проблем із психічним здоров'ям, часто стимулюють зловживання наркотичними речовинами, а в багатьох випадках закінчуються смертю).

Зазначають, що пандемія COVID-19 стимулювала деякі з цих ситуативних тригерів що призводять до домашнього насильства, зокрема час, проведений партнерами один з одним. Збільшення повсякденного впливу на потенційних злочинців може, в принципі, посилити насильство (Петерман та ін., 2020), наприклад, автори узагальнюють докази цього зв'язку з інших кризових ситуацій, коли сім'ї змушені бути разом протягом тривалого періоду часу (наприклад, у таборах біженців) або з ситуацій, коли потенційні злочинці тимчасово відсутні (наприклад, з сезонні програми міграції чоловіків). Карантини, запроваджені у всьому світі після поширення наслідків коронавірусу, інші обмеження також сприяли зменшенню доходів сім'ї, що є іншим потенційним фактором, що призводить до домашнього насильства.

Наводяться докази, що випадки домашнього насильства збільшилися із впровадженням блокування. Журналістські статті повідомляють, що дзвінки на гарячі лінії по всьому світу зросли між 40 і 300 відсотками. Проте академічна література з цього питання є обмеженою та неоднозначною. Дослідження щодо причинного впливу карантину на випадки домашнього насильства, були відносно невеликим [10].

Зазначають, що оцінка впливу карантинів коронавірусу на випадки домашнього насильства має ряд проблем. Хоча більшість урядів визнали обмеження пересування людей та соціальне дистанціювання важливим для обмеження поширення хвороби, їх реакція надзвичайно різнилася в залежності від типів обмежень, починаючи від локальних пропозицій і закінчуючи повноцінними національними блокуваннями. У деяких країнах був введений примусовий карантин, а обмеження щодо контролю також істотно різнились у своїх термінах. Багато розвинених країн Північної півкулі діяли лише тоді, коли розповсюдження хвороби вже створювало серйозну загрозу здоров'ю для населення, ускладнюючи з'ясування того, чи є негативний результат наслідком обмеження як такого, або частково наслідком стресу, викликаного страхом перед хворобою.

Загалом встановлено, що жінки які перебувають на карантині, частіше повідомляють про збільшення усіх вимірів домашнього насильства. Під час аналізу потенційних механізмів наводяться докази того, що карантин збільшив час, проведений з партнером (збільшуючи ймовірність насильницьких зіткнень), і зменшив доходи сім'ї та партнера (зростаючий економічний стрес або напруга щодо відносного внеску в сім'ю доходу).

Міжнародний дослідницький центр «Інститут економіки і миру» опублікував рейтинг країн та держав із найбільшими проявами насильства за 2016 рік. Глобальний індекс миру виміряли для 163 країн, використавши 23 кількісних і якісних показників. Найбільш мирною у світі країною визначено Ісландію, друге місце займає Данія, Австралія – на третьому місці. Із 11 країн світу з високим рівнем безпеки, 9 знаходяться в Європі. Індекс у черговий раз визначив Європу самим мирним регіоном світу [8].

За статистичними даними, понад 3 мільйони дітей в Україні щороку спостерігають за актами насильства у сім'ї або є їхніми вимушеними учасниками, а майже 70% жінок піддаються різним формам знущань і принижень. Щорічно близько 1500 жінок, і ця тенденція збільшується за останні три роки, помирають від рук власних чоловіків. Діти скривджених 5 матерів у 6 разів схильніші до суїциду, а 50% – до зловживань наркотиками. Майже 100% матерів, які зазнали насильства, народили хворих дітей – переважно з невротами, заїканням, енурезами, церебральним паралічем, порушенням психіки [9]. Домашнє насильство в Україні – причина 100 тисяч днів госпіталізації, 30 тисяч звернень до відділів травматології, 40 тисяч викликів лікарів. Водночас, лише 10% постраждалих звертаються за допомогою. Адже донині багато хто вважає такі стосунки «нормальними».

Розрахунки, проведені Інститутом демографії і соціальних досліджень на замовлення Фонду народонаселення ООН, говорять про те, що щорічно 1,1 млн українців стикаються з фізичною та сексуальною агресією в сім'ї, і більшість з них мовчать.

Тому вельми актуальним завданням сьогодення є робота щодо формування у дітей, молоді, особливо, у чоловічої статі, нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, усвідомлення насильства як порушення прав людини адресовані усім фахівцям, які працюють з дітьми та молоддю.

Список використаних джерел

1. Асанова Н. К. Жестокое обращение с детьми: основные методологические вопросы, практические и правовые аспекты / Н. К. Асанова // Руководство по предупреждению насилия над детьми / Под ред. Н. К. Асановой. – М. : ВЛАДОС, 1997. – С. 16–45.
2. Воронцова Т. В. Вчимося жити разом. Посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа) / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко та ін. – К.: Алатон, 2017. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/0Bzt9FAqrO9WcLXZwZVIJaFBCS3c>.
3. Глобальне опитування про булінг. URL: <http://www.unicef.org/ukraine/ukr/infographicbullying-upd.pdf>.
4. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
5. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21 серпня 2001 року №2558-III. URL: <http://www.rada.gov.ua>.
6. Запобігання та протидія насильству в сім'ї : методичні рекомендації для соціальних працівників. – К. : ДЦССМ, 2004. – 192 с.
7. Ломакіна О.В. Зарубіжний досвід протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. / О.В. Ломакіна // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. Науковий журнал. – №1. 2020.
8. Підготовлено за матеріалами МБФ «Альянс громадського здоров'я»/«Насильство: короткий інструктаж для консультантів та консультанток». – Київ, 2017. – 35с.
9. Руководство по предупреждению насилия над детьми / под ред. Н. К. Асановой. – М., 1999. – 347 с.
10. Santiago M. Perez-Vincent Enrique Carreras, et al. COVID-19 Lockdowns and Domestic Violence. Inter-American Development Bank. Innovation in Citizen Services Division. VII. Series.